
L'educació literària d'infants i joves. Diàleg paral·lel entre Joan Triadú i Carles Riba

M. CARME BERNAL CREUS

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya
mcarme.bernal@uvic.cat

Joan Triadú associa a la seva labor pedagògica en una afirmació que Carles Riba va adreçar a un grup d'escriptors joves: «Mestre és aquell que ens allibera, tornant-nos a la realitat de nosaltres mateixos i de les coses». De fet, quan s'aprofundeix en els textos de Triadú que parlen d'educació literària i de llibre infantil, és impossible obviar les paraules lluminoses de Riba. És l'associació entre literatura i vida, aprenentatge i alliberament d'un mateix. Dit d'una altra manera: la paraula literària en el primer tram de vida és alliberadora.

Tal com afirma Susanna Àlvarez, editora de *Joan Triadú, en conversa* (Eumo, 2021), la influència d'aquest home de grans conviccions en la nostra vida col·lectiva és un fet inqüestionable. Triadú és un pilar fonamental pel que fa al tractament la lectura i de la literatura en la infància i en l'adolescència; un gran constructor de la llengua i de l'imaginari literari a l'escola «des de baix». Du a terme aquesta construcció al llarg de la seva vida professional en moltíssimes direccions. En el seu cas, sense el crític de literatura i l'articulista no hi havia el mestre; sense el pedagog tampoc no hi havia el crític de literatura ni l'activista cultural. Concebia la transmissió de la cultura en un sentit universal ampli i, doncs, nacional. Va abordar la necessitat d'encomanar el bon gust per la lectura als infants en un exercici que podríem titllar de coherent al servei d'un país que calia salvar.

Darrere seu hi havia un projecte: l'infant ha d'aprendre a alliberar-se ell mateix i amb esforç constant, també a través de la literatura, aprofitant les facilitats naturals que el mouen en les etapes primeres de la vida. El procés, per a Triadú, comença ja al parvulari i continua amb tots els infants que van a l'escola i aprenen en català: «I amb això jugo net, perquè es tracta del nostre esdevenidor col·lectiu», diu al volum *Joan Triadú, en conversa*.

El diàleg paral·lel amb Carles Riba és interessant. Tots dos, seguint la idea de bastiment-construcció, actuen en moments claus de la història del segle XX pel que fa a la literatura per a infants i joves. Riba va intervenir activament quan calia posar els fonaments de la literatura catalana infantil i juvenil, sobretot entre 1900 i 1939. En el cas de Triadú, cal situar-se en plena dictadura i en el camí que va poc més enllà del segle XX. És un picapedrer quan elabora antologies de lectures literàries, com ara els volums de *Les lectures escollides*, uns materials que adreça a professors de català que fan classes en condicions precàries i de vegades clandestines i també als joves aprenents de llengua. Es proposa reedificar, sobre les cendres d'una literatura catalana decapitada pel franquisme, unes noves bases que inclouen tant el llegat literari recollit de la tradició com el que es va creant de bell nou. El treball de Riba va ser significatiu perquè al costat de la creació d'obres per a adults, va col·laborar en revistes infantils, va traduir i adaptar rondalles d'altres països i va crear històries originals per a infants. Implicat en el Noucentisme, Riba comparteix la idea que les produccions per a nois i noies han de tenir un alt nivell d'exigència i bellesa. Joan Triadú, al seu torn, comparteix aquesta alta concepció.

En els seus escrits, Joan Triadú evoca dues obres infantils cabdals de Carles Riba: *Les aventures d'en Perot Marrasquí* (Editorial Catalana, 1924) i *Sis Joans* (Muntanyola, 1928). Considera que són dos clàssics de la literatura infantil catalana que mereixen la màxima atenció de pares i educadors. Ho fa explícit reproduint fragments de totes dues obres a la revista de l'escola Thau *Quaderns dels Jocs Florals*. Aprofita l'avinentesa per dir que a l'escola sempre es va aplicar un mètode pedagògic senzill «[...] per no perdre'ns pel camí de tornada, com la rondalla dels nens petits —adaptada i traduïda per Riba— que tingueren el pensament de deixar pedretes de senyal pel camí. Les pedretes de la nostra cultura, que s'amunteguen i formen una roca en l'imaginari de l'infant i li donen una referència per a la vida» (*Textos i pretextos*, p. 258).

El diàleg paral·lel de Triadú amb Riba continua quan parlem d'educació literària. Riba és crític amb una determinada literatura destinada als infants. Diu que si bé és propi que associem amb l'infant les rondalles tradicionals, perquè hi ha en això un instint pedagògic, cal detestar les manefleries en forma de llibre que presenten a l'infant mons d'insulsa fantasia amb l'afany de prolongar-li una idíl·lica ventura o per la covardia de mirar a la cara aventures pròpies del destí humà. I, tot i que Riba suavitza aquest pensament i ho fa explícit al llindar de la vellesa, Triadú el salva, perquè al cap i a la fi creu que el poeta vol donar transcendència a les obres destinades als infants. Joan Triadú comenta amb respecte aquesta contradicció, però com a pedagog sap prou bé que tot recau en la intel·ligència dels mestres, a qui considera agents capaços d'animar els desanimats i de donar vida als textos seleccionats a l'aula. Segons ell, els mestres poden fer arribar l'obra literària de qualitat a l'infant, encara que s'hi dibuixi un món màgic allunyat de la realitat.

Un altre punt d'interès és l'educació literària, aquella que consisteix a presentar els grans autors d'adults i les grans obres universals als infants. Altra vegada Joan Triadú acut al mestratge de Riba, bo i comentant el pròleg que el poeta va fer a *Goethe*, una antologia de textos que la Generalitat de Catalunya dedicava a les escoles l'any 1932, amb motiu del centenari de la mort de

l'autor alemany. Riba, apassionat, diu als mestres que un jove no ha de proposar-se viure ni escriure igual que Goethe, però que, en canvi, Goethe el pot ensenyar a ser lliure. I Triadú no pot sentir sinó una gran admiració per aquesta afirmació. És més, diu que són aquests mateixos objectius els que van portar Riba a coordinar la «Biblioteca Minerva», impulsada per la Mancomunitat, que volia facilitar la tasca dels mestres oferint-los obres de grans autors catalans, com Maragall, Ruyra, Guimerà o Salvà, durant la segona dècada del segle XX. En aquest mateix sentit, Joan Triadú confecciona el pròleg a *Canigó*, de J. Verdaguer, adaptat per Artur Martorell (Proa, 1986). S'adreça als mestres i als joves lectors dient-los que el llibre és un homenatge al poeta nacional de Catalunya i alhora una bona ocasió per llegir una obra cabdal. *Canigó* suscita al Triadú pedagog un problema d'interpretació de cara a la mainada, la fantasia, però com que és més pragmàtic que Riba, opta per posar la responsabilitat al cantó dels mestres, perquè ells sabran fer mengívola i plaent l'obra als alumnes, amb fantasia inclosa, i perquè al cap i a la fi es tracta de literatura amb majúscules.

A propòsit de l'educació literària és interessant parlar de poesia. Triadú creu que els alumnes, quan escriuen poesia, no és que vulguin dir les coses d'una altra manera, sinó que en diuen unes altres. Aquesta concepció descataloga de cop el mimetisme del servei únic a una rima raquítica que es practica amb molta assiduïtat encara avui a l'escola. Amb llibertat de moviment, segons que reporta Triadú, els infants exploten les possibilitats del llenguatge poètic i alhora la creació. En els davantals que escrivia per a les revistes de les escoles Thau, hi ha part del seu ideari sobre el tractament de la poesia a l'escola: ve a dir que, quan els infants creen poesia, ho fan per un pur exercici dignificant de llenguatge, capaç de posar en pràctica la intel·ligència a través de sentiments i vivències dins l'ordre exigít pel vers. I va més enllà, dient que ja els nens de parvulari saben que la poesia és alguna cosa diferent, com una mena de música però amb paraules; una cançó que es diu sense cantar. Triadú, el pedagog, després d'un llarg exercici d'observació de les produccions infantils, estableix una mena de catàleg/poètica de les temàtiques preferides dels alumnes: així, les dels més menuts diu que se centren en l'espectacle del món, mentre que les poesies de les criatures de primària parlen d'ells mateixos i les dels adolescents prioritzen el jo. Joan Triadú tracta la poesia infantil amb admiració i orgull de cara a la comunitat educativa, amb motiu de les celebracions dels Jocs Florals escolars a Thau. A més, dignifica aquells escriptors que la conreen amb qualitat, com Miquel Desclot o Joana Raspall, entre altres. Posa també en valor els textos poètics no pensats per a infants, però que poden servir a l'escola, i en posa alguns exemples, com ara el *Bestiari* de Pere Quart o les poesies de Salvat-Papasseit.

L'educació literària d'infants i joves no hauria tirat endavant al nostre país sense un pensament exigent i una escola plena de vida. Tampoc sense la generositat intel·lectual o la lucidesa de mestres capdavanters com Joan Triadú i Carles Riba.